

tek maguk elé. Nem beszélt egy sem, de a szíve dobbanásán érezte mindenik, hogy az most együtt ver a többiével. Végre fölkel az első, hosszan, melegen megszorította a ható-

dík kezét, aztán a küszöbre lépett és ment a többi is sorba egymásután, az utolsó pedig ott állt a nagy rácsos ablak mellett s mosolygott kifelé a csillagos, világos nyári éjszakába.

VIRÁGOS BUDAPEST.

AZ ORSZÁGOS Magyar Iparművészeti Társulat okt. hó 20-án tartott választmányi ülésén Gelléri Mór kir. tanácsosnak azt a javaslatát tárgyalták, hogy a Társulat vegye kezébe a főváros virágkultuszának irányítását. A választmány határozata nem is lehetett más, mint a javaslat elfogadása, amelynek kapcsán az e kérdéssel foglalkozó bizottság a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet-, a Magyar Építőművészek Szövetsége- s az Országos Magyar Kertészeti Egyesülettel lép érintkezésbe.

Szerencsésnek tartom azt, hogy a javaslat ősszel került a Társulat elé, mert így ideje van a bizottságnak arra, hogy minden előzetes lépést megtehesen és a propagandát megindíthassa. Annyival is inkább könnyű lesz ez a dolog, mert a virágos ablakok száma Budapesten évről-évre örömdetesen szaporodik.

Ma az az állapot, hogy főképen a szegény emberek lakása, a középületek és szállók ablakai vannak tele virággal, míg az úgynevezett középosztály lelkéből kivesszett a szívnek a szeretete, a poézis. Nem csoda, mert ezt az osztályt sújtotta legközvetlenebbül az utóbbi évek gazdasági válsága, amely válság összeesik a művészetnek újraszületésének idejével. Az pedig nem lehet bizonyítás tárgya, hogy a standard of Life gazdasági megpróbáltatások idején nemhogy emelkednek, de határozottan csökken Drága virággal tehát kísérleteznünk nem lehet. Nem lehet azért, mert minden jóakarát hajótörést szenved az anyagi erők majdnem teljes hiányán.

Nagy hiba az, hogy talán egész Európában nálunk legdrágább a virág akkor, amikor a vidéken nincs értéke a hazai virágnak éppen tömegénél fogva. A spekuláció rávetette magát a virágspecialitások, meglegházi növények termesztésére, s elhanyagolta az olcsó dekoratív

virágok forgalomba hozatalát. Csak a múlt esztendő óta látunk valami változást, amely a pelargónium (muskátli) kiállítással vette kezdetét. Éppen azért üdvös az olyan kereskedelmi szervezettel való tárgyalás, amelynek módjában áll a virágdíszeknek emberséges, európai áron való szállítása, illetőleg a források megnevezése. A bizottság feladatát képezné másodsorban az, hogy az építőművészek különböző egyesületeinél indítványt tegyen az épülőfélben levő házaknak virágrácsokkal való ellátására. Ez feltétlenül olcsóbb a »díszvakolás« borzalmainál, s amellet sokkalta artisztikusabb. Nem kivihetetlen utópia az sem, hogy az építőművész vegye be költségvetésébe a háznak virággal való első felékítését. Tapasztalatból tudom, hogy ez alig kerül valamibe, megütközést sem kelt az építetónél, s kultúrjelentőségében igen nagy lépés előre. Természetesen ahhoz, hogy az építőművész igazán művésze lehessen a háznak, virág szempontjából is, szükséges a magyar kertnek legalább is olyan ismerése, mint a bécsiék, németek, angolok idevágó munkásságának tudása.

A közönséget meg kell tanítani írásban, élőszóval arra, hogy a Makart-csokrok, művirágok és egyéb izlésteleniségek ideje végleg lejárt. Hogy a drótra fűzött virág barbárság, s a virág a lakásban elsősorban díszítő elem. Meg kell ismertetni a mezei, a parasztvirágok seregével, amelyek olcsók, s amellet szebbek a kirakatok hermafrodita alakjainál. Meg kell tanítanunk a publikumot arra is, hogy a virágzó ág mindennél szebb a világon, szebb a kaméliánál, szebb a lótusnál.

Szeretném, ha e részben annyi intelligencia volna bennünk, mint a magyar parasztban, hogy a japánokról ne történjék említés.

M.

SZÍNES VAS.

IRTA: CSIZIK GYULA.

A VAS SZÍNEZÉSÉNEK kérdését az új idők modern művészi ipara még nem oldotta meg. Felfogásának szabadságában és függetlenségében az új művészet elsősorban az anyagot respektálja, amikor azt céljaira felhasználja; azt mondja, hogy minden anyagnak sajátosságain alapuló előnyöket juttatja érvényre alkotásainál. Való igaz, hogy a jelenben az anyag érvényrejutásának

idejét éljük s éppen ez az oka annak, hogy az újabb iparművészetben a szín szerepe is megváltozott. Más színértékekkel is dolgozunk ma, mint annakelőtte; sőt azt lehet mondani, hogy a szín esztétikája is megváltozott. Bizonyos, hogy a szín általános megbecsülésének és szerepének időbeli változása egymásutánjában újabb időponthoz jutottunk s díszítő művészetünkben is a szín-

érzésnek egy új stádiumához értünk. A jelennek színadása, színkiválasztása és színértékelése is azonban, úgy mint minden a világon, változásnak van és lesz alávetve. Ne gondoljuk, hogy a művészi ipar anyagát örökké a maga eredeti színében fogják használni; ez a feltevés valóban lehetetlenség lenne. Csak nézzünk körül a világban s kutassuk, hogy mily anyagot látunk a maga eredeti színében? Minden, ami emberi kéz nyomát viseli magán, a készítmód, a megmunkálás szükségese, kényszere folytán és felhasználása okából az ember ízlése, felfogása, ítélete folytán, általában véve valamely különleges ok miatt mindig változtatott színű. Mivel pedig ezeket az okokat sem gondolhatjuk mindig állandóknak, mindig ugyanúgy maradóknak, következőképpen alkalmazásukban az anyagok is az okok változásával, változtatott színben fognak megjelenni. Nyilvánvaló, hogy az anyag »valódiságának« követelésében határt kell tartanunk; de egyenesen lehetetlen is, hogy ennek a követelésnek mindig és mindenütt eleget tehesünk. Mert a valódi, vagyis a nyers anyag a maga valódiságában csak ott jogosult, ahol esztétikai érzésünk igényeinek meg is tud felelni; s ebben a kérdésben mégis ez a fő. Sőt vegyük figyelembe, hogy az efféle igényeink is változnak; tehát már ez is elég ok lehet arra nézve, hogy belássuk, hogy ebben a tekintetben a változás folytonos. De ettől eltekintve, maga a józan és nem esztétizáló ész sem enged meg, hogy az anyagot ott, ahol nem alkalmas, nem célszerű, a maga eredeti színében használjuk és mutassuk. A fát a maga természetességében csak akkor mutathatjuk, ha anyaga hibátlan és megmunkálása is kifogástalan. A kőnek ilyen alkalmazása csak ott van helyén, ahol anyaga oly hibáktól ment, amelyek legalább bizonyos megmunkálást megengednek; de sőt alkalmazásának helye is döntő tényező lesz ebben a kérdésben. Így van ez más anyagokkal és a fémekkel is. A sárgaréz, mint színes anyag, csak megmunkálása révén fogadható el a díszítő művészet körében; ha megmunkálása színbeli és anyagbeli előnyeit nem tünteti fel, akkor eredeti színe számba sem jönne. Így van ez a bronzsal is; bár nála a levegő káros behatása az eredeti színt nagyon is hamar eltünteti, s a bronznak színkérdése ezzel meg is szűnik, vagy ha akarjuk, csak ezzel kezdődik, ha t. i. a színes patinaképződést tesszük kutatásunk tárgyává.

A vasnál a dolog különösen fontos. Ha anyagát nem kiváló módon munkáljuk meg, akkor nyers színével művészi hatást általában csak abban az esetben érhetünk el, ha nagy méretekkel dolgozunk; de egyébként még a legjobb esetben is a hatás csak időleges, rövid életű; ha csak a nyers anyagot a levegő támadásától meg nem védjük. Ha anyagát választékos megmunkálás juttatja érvényre, (a mai tendencia) akkor kétségtelen, hogy vele is szép eredményeket érhetünk el; de itt megint a kis méret feltétele szinte magától áll elő. De már a nem kiváló minőség a megmunkálás tekintetében határokat szab, sőt a minőség hiányainak pótlására is, vagyis palástolására már segítő eljárásához folyamodni vagyunk kénytelenek. Ilyen eljárást pedig a festésen kívül mást eddigéig nem

ismerünk. Művészi újabb gondolkodásunk — mint mondtuk — az anyagot emeli érvényre. De már a vas példájából is látható, hogy az csak úgy egyszerűen és egyéb megfontolás nélkül nem lehetséges. Ha ezt az elvet szigorúan keresztülvinni akarjuk, akkor a vasat a művészi ipar köréből vagy ki kell zárni, vagy alkalmazását szűk korlátok közé kell szorítani. De — és azt hisszük, hogy ez a helyesebb — inkább a szigorú elvből fogunk engedni, és mivel a vasnak anyaga a maga természetes voltában minden esetben ki nem elégít, a vasművességet egy díszítő másik és pedig igen fontos elemmel kell összekötni; s ez a szín a festék. Jól tudjuk, hogy ennek sok akadály van. Először is a vasművéség nagyobb méretű művészi alkotásai majdnem kizárólag plasztikusok; a plasztika pedig bevett szokás vagy felfogás értelmében színtelen. A szokás, a hagyomány pedig nagy dolog. Ez esztétikai előítélet alatt az egész plasztikus művészet szenved. Újabb időben ettől a felfogástól legalább az úgynevezett kisplasztika és a művészi ipar magát részben felszabadította ugyan, de a vas színezésének kérdését eddigéig megoldatlannak kell tartanunk. Hogy ez így van, arról bármely kiállításon, ahol művészi vastárgyak nagy számban láthatók együtt, mindenki meggyőződhet. Ami itt látható, az nagyon, de nagyon kis kivétellel fekete, vagyis feketére festett, mázolt vas: maga a szomorúság, amelynek szülőanyja a félreértés rosszul értelmezett esztétika. Hosszan tartotta, sőt tartja magát még ma is sokfelé az a fölfogás, hogy a vastárgy kivétel nélkül csak fekete vagy szürke lehet. Miért? A megmunkálás hibáinak eltakarásán, vagy ami fontosabb, a levegő bomlasztó hatásának ellenére a vasat be kell festeni; ez kétségtelen. De ha befestjük, miért csak feketére, amely szín tulajdonképpen a vasnak nem is színe? A kérdés nem is a befestés, hanem a miként való befestés körül forog.

A kérdést újra felvetjük: a vas, mint a művészi ipari alkotásnak anyaga — befestés esetén — csak fekete festékkel mázolván lenne alkalmas? Ha védő festékréteggel már be kell vonni, be nem látható, hogy az miért lehessen csak fekete? Hogy különben is ez a fekete szín a mai felfogásnak sehogy sem felel meg, az abból is látható, hogy netán a modern szobába helyezett vagy helyezendő fekete vaslámpa vagy csillár egész környezetével mily kellemetlen diszharmoniót létesít. Nem is használja a modern tervező a feketére festett vasat; hanem csillárjait és egyéb fémkellékeit kizárólag sárga fémekből készíti vagy tervezi. A vasmunka ma éppen e szerencsétlen feketére befestése miatt száműzötté lett a művészi ipar egy nagy területéről. Ez pedig mindenesetre kár. Egy-egy fehér hullóként megjelenő kísérlet elvész a nagy tömegben. A probléma itt ez: a plasztikai vasművet a színnel összeegyeztetni. Sokkal könnyebb feladat ez — persze más is — mint a színes emlékszerű plasztika sokszínűsége kérdésének megoldása; és még sincsen megoldva. Csak hogy nem is azon fordul meg a dolog, hogy nehéz-e vagy könnyű, hanem azon, hogy vonzó-e mint művészi feladat, és önálló kísérletezésre ösztönöz-e. Egy dolog bizonyos, és ez az, hogy I. a vasnak a modern művészi

iparban nagyobb szerepet kell juttatni, és 2. hogy e szereplésénél az anyag természetes színét a befestéssel, a színezéssel érdekesebbé és változatosabbá kell tenni.

Csak egyéni nézetet fejezünk ki azzal, ha azt mondjuk, hogy a modern lakásban már most is sok a réz, egyaránt a sárga és a vörös; ezzel túl sok a fénylő, csillogó és nyugtalanító, sőt az aranyra emlékeztető pompát mutató részlet, és valami gyöngeséget, valami erőtlenséget és símaságot kedvelő és a plasztikát mellőző, sőt száműző jelleg alakul ki, ami túlságosan egyoldalú és az annyira hangoztatott egyéniség kifejezését akadályozza, sőt vele ellentétbe is helyezkedik. Azt hisszük, hogy a művészi ipar a vasnak nagyobb felkarolásával és színezésével több tekintetben nyerne. Nyerne pedig vele oly anyagot, amely a rézzel és ennek ötvényeivel szemben sok előnnyel bír; ezek között első helyen van a megmunkálás sokfélesége, amely a rézéhez képest sokkal kevésbé kényes, aztán ár, azaz olcsóság tekintetében is előnyösebb. A réznek szép vörös, vagy a sárgaréznek sárga színével és fényével ugyan nem ékeskedik, hanem ennek ellenében javára írják az ajánlott befestéssel kínáló előnyöket.

A vasnak színes felhasználása tehát befestése ellen szól — látszólag — az a már gyakran felhozott érv, hogy a befestéssel más anyag látszatát akarjuk a tárgynak; a festék alatt levő anyag el van takarva, valódiságát nem ismerhetjük fel, következésképpen a pótanyag használatának, más szóval a művészi megtévesztés-

tésnek nyitunk ajtót, ami pedig hiba. Kétségtelen, hogy az anyagot illető ezt a megtévesztést az igazi művészet joggal elveti. Csakhogy éppen a vasnál, annak művészi alakításánál ez az ellenvetés meg nem áll; mert ott, ahol az anyag stílusztikai vagyis helyes alakítása nem lehet kétséges, ott az anyag felől sem lehet kétségünk, bármiként legyen is az befestve. Senki sem fogja gondolni, vagy hinni, ha mondják is, hogy a fa vagy üveg színére festett kovácsolt vasrács fából vagy üvegből van, és nem vasból. A kovácsolt vasnak anyaga technikai alkalmazása révén szól hozzánk, és minden esetben megértjük, hogy vas, és másnak senki sem fogja tartani; a megtévesztés lehetőségét tehát éppen anyagi sajátágaiból folyó alakítása zárja ki. Senki sem fog másféle anyagból vasat mutatni akarni; a fából vaskarika a művészetben nem járja, mert nem lehetséges. Az anyagi megtévesztés tekintetében a kovácsolt és művésziileg alakított vasnál tehát nyugodtak lehetünk; ott nincsen pótanyag és nincsen megtévesztés. Az ellenvetés vagy aggodalom tehát megszűnik és a befestésnek, illetőleg a hagyományos feketére vagy szürkére való festés mellett egyéb festékekkel, sőt több színnel való befestésnek többé mi sem állja útját; ha csak — amint mondtuk — a hagyományos felfogás nagy hatálya nem. Műiparosainkon fordul meg tehát a dolog. Próbálkozzanak; hadd lássuk nemsokára, mit tud a magyar vasművesség idegen segítség és kezdés nélkül. Úgy hisszük, hogy ez a probléma vagy feladat eléggé érdekes, hogy vele foglalkozzunk.

PÁRISI LEVÉL.

1908 október hó.

MAJDNEM aggodalommal nézünk elébe a bekövetkező szezonnak. Alig vagyunk a legislegelőjén és már is telidestele vagyunk kiállításokkal. A Grand-Palais-ban a Salon d'Automne és a Salon du Mobilier.

A Musée Galliera-ban az asszony ékítését célozó műtárgyak kiállítása, a Szajna-parton a Champs Elysées mögötti városi üvegházakban a családházaké, az Iparművészeti Múzeumban a színházi művészeteké. Hiszen ha ez így fejlődik tovább a szezon előrehaladásával, rövidesen nem marad helyiség, amely nem hirdeté a francia művészet gazdagságát.

Ha legalább megvolna az a vígaszunk, hogy mindaz, amit látunk, érdemes arra, hogy megnézzük. Ha nagy akaratok, új stílusok, ha küzködések és őszinte törekvések keresnek lekötni figyelmünket.

Fájdalom azonban nem így áll a dolog. A családházak kiállításán nincs egyéb korlátozt filiszter ízléshez alkalmazkodó kis villáknál. Az egész költséges összeállítás, — valóságban felépítették a kis házikókat téglából és kőből — annyira híján van minden eredetiségnek, hogy másként mint reklámcélokkal nem is tudom magamnak megmagyarázni létezését.

A Salon du Mobilier, a bútor-szalón, óriási pretenziókkal a Grand Palais nagyobb, felét foglalja magában. Két részből áll, retrospektív és modern kiállításból. Egy-néhány egészen olcsó szobaberendezésen kívül, abszolúte nincs jelen modern bútor. Gyakorló iparosok a kiállítók, akiknek kisebb gondja is nagyobb annál, hogy eszméknek csináljon propagandát. A divat Louis XVI. csinál Louis XVI-t, éppen úgy mint csinálta a Louis XV-t, mikor a divat ezt követelte. Mert mindenek előtt való az üzlet.

Hogy mennyire odavetik magukat, még a legelőkelőbb cégek is, az akár helyes, akár helytelen közizlésnek, az kitűnik nagyon világosan, ha végignézzük azt a szobasort, amely a szalón vezetősége által kiírt pályadíjért versenyez. A pályadíj feltételei közé tartozik az is, hogy a stílus Louis XVI. legyen. És bizony minden darab Louis XVI. jobban Louis XVI, mint az eredeti XVIII. század végéről megmaradt darabok, amiket a retrospektív részben láthatunk.

A Musée Gallériában a legfőbb luxus, az asszonyt szolgáló, talált fedelet. Itt már örvendetesen tapasztaljuk, hogy a XX. században vagyunk és sokan vannak olyanok, akik a maguk hangján akarnak megszólalni, lehetőleg nem utánozván senkit, és ha már ez lehetetlen, legalább